

TIETÄMÄTTÖMÄN OPETTAJAN OPPITUNTI

Tämän tekstin ei ole tarkoitus olla tieteellinen tutkielma, jossa asiantuntija valistaa tietämättömiä jostakin vain harvojen ja valittujen tuntemasta vaikeasta asiasta. Se on luenteeltaan pikemminkin ”esittely ja erittely”, sillä sen on tarkoitus olla kertomus siitä, miten yksi lukija on ymmärtänyt Jacques Rancièren kirjan *Le maître ignorant. Cinq leçons sur l’émancipation intellectuelle* (1987) (*The ignorant schoolmaster. Five lessons in intellectual emancipation* (1991)). Näette kohta, että kirjassa kuvataan vain yksi mieleenpainuva sattumus ja sen herättämä yksinkertainen ajatus, ja siksi kirja on hyvin helppo ymmärtää. Tällä tavalla tekstissäni kokeillaan Rancièren kirjassaan esittelemää pedagogista ”metodia” (jos kyse on pedagogisesta metodista, palaan tähän kysymykseen).

Kirjassaan *Le maître ignorant* Rancière kertoo erikoisesta pedagogisesta kokeilusta, jonka opettaja nimeltä Joseph Jacotot teki vuonna 1818 ja josta hän raportoi vuonna 1830 herättäen närkästystä Hollannissa ja Ranskassa. Kohta nähdään, että se tuntuu peruskouluajattelua radikaalimmalta progressiiviselta pedagogiikalta.¹ Minun nähdäkseni Rancière tähdentää kuitenkin, että hänen tarkoituksenaan ei ole ehdottaa uutta pedagogiikkaa eikä seuraavaa koulu-u-

distusta (päin vastoin hän kirjoittaa institution tarkastelemisessa pitäytyvää Bourdieuta vastaan²). Eräässä kirjaansa koskevassa esitelmässä Rancière sanoo, ettei jacototlaista pedagogiikkaa ole olemassa, vaan Jacotot’n kokeilussa vietiin pikemminkin loppuun Ranskan suuren vallankumouksen kokeuksesta nouseva sosiaalinen ja poliittinen kysymys tasa-arvosta.³ Hänen teoriansa ei koske instituutiota ja siis sitä, mitä Rancière *Erimielisyydessä* kutsuu ”poliisiksi”, vaan se on aidosti filosofinen ja sitä kautta myös ”poliittinen”.⁴ Tarkoituksena on tarkastella aksioomaa, jonka mukaan *kaikki älyt ovat yhdenveroisia (égalité des intelligences)*⁵, ja näyttää, miten älyjen yhdenvertaisuuden voi ”todistaa” (*vérifier*) vain *panemalla sen toteen* – eikä tämä tarkoita yhdenveroisuuden tavoittelemista kasvatuksen *päämääränä*, vaan sen postuloimista kasvatuksen *lähtökohtana*. Juuri tämä postulaatti on ennen kaikkea poliittinen aksiooma, eikä vain pedagoginen teoria.

YLLÄTTÄVÄ HAVAINTO

Rancièren kirjan lähtökohtana on Joseph Jacotot’n erikoinen intellektuaalinen seikkailu. Jacotot, ”joka täytti yhdeksäntoista vuotta vuonna 1789”, oli toiminut Ranskan

suuren vallankumouksen aikana sotilaana, poliitikkona ja opettajana. Restauration myötä hän joutui pakenemaan Alankomaihin, missä hän sai töitä Leuvenin yliopistosta opettajana. Hankaluutena oli, että suurin osa hänen oppilaistaan osasi vain hollantia, jota hän itse ei osannut sanaakaan. Hätäratkaisuna Jacotot keksi antaa opiskelijoilleen Fénélonin *Telemakhoksen* kaksikielisen laitoksen, josta näiden piti ensin opetella puolet hollanninkieliseen käännökseen tukeutuen, ja sitten lukea toinen puoli niin hyvin, että he pystyivät itse kertomaan sen tarinan ranskaksi. Seuraavaksi hän pyysi opiskelijoitaan kirjoittamaan ranskaksi, mitä he ajattelivat lukemastaan. Tulos oli hämmästyttävä: oppilaat kirjoittivat yhtä hyvin kuin moni ranskalainenkin olisi tehnyt.

Valistuksen lapsena Jacotot oli epäilemättä oppinut Kantilta, että kaikilla ihmisillä on kyky luopua itse ylläpitämästään alaikäisyyden tilasta kunhan he huomaavat, että se ei johdu puutteellisesta ymmärryksestä vaan siitä, että heiltä puuttuu päättäväisyyttä ja rohkeutta käyttää itse omaa järkeään sen sijaan, että he antaisivat jonkun toisen johdattaa sitä. *Sapere aude!*⁶ Tässä valossa hän tulkitse oman kokemustaan: ”Onko kaikilla ihmisillä siis kyky ymmärtää kaikki se, mitä muut ihmiset ovat tehneet ja ymmärtäneet?”⁷

Jacotot’lle kokemus oli mullistava. Niin kuin opettajat yleensäkin, hän oli luullut, että opettajan tehtävänä on tietää ja välittää tieto tietämättömille. Opettajan pitää siis *selittää*. Nyt hän keksi panna tämän periaatteen kyseenalaiseksi: opettajan ei pidäkään selittää, vaan oppilaan pitää *oppia itse*. Asia, jonka kaikki oppivat parhaiten, äidinkieli, opitaan ilman selityksiä yksinkertaisesti käyttämällä kieltä. Ei selittäminen tosiasiasa tulekaan tietämättömän ihmisen avuksi, vaan se päinvastoin *luo* tietämättömän ihmisen, sillä selittämistäpahtumassa opettaja opettaa ennen kaikkea sen, että häneen itseensä verrattuna oppilas on tietämätön. Kun kerran oppilas ei ollut tietämätön ennen selitystä vaan vasta sen jälkeen, itse selittäminen on siis *tyhmentämistä* (*abrutis-*

sement), päättelee Jacotot. Parhaat pedagogit syyllistyvät tyhmentämiseen, sillä kun he ovat huolissaan siitä, että oppilas ei ymmärrä asiaa ja selittävät sen tälle parhaansa mukaan, he lopettavat oppilaan oman järjenkäytön. Juuri heidän johtajuuksensa Jacotot’n oppilaat olivat todistaneet vääräksi.

Jacotot’n oivallus oli, että ymmärtäminen ei pohjimmiltaan ole *perustelemista* vaan *kääntämistä* kielestä toiseen (tai ”mielestä” toiseen). Asian ymmärtäminen ei ole sitä, että tavoitetaan sen perimmäinen syy tai peruste, jonka varassa oppineiden yhteinen ideaalinen metakieli lepää, vaan sitä, että asia kuvaillaan jollakin toisella kielellä. Tämä muuten heijastaa myös Fénélonin kirjaa, sillä se oli omalla tavallaan kreikkalaisen tarinan käännös 1600-luvun Ranskaan, ja siinä käsiteltiin opetusta, jonka Odysseuksen poika Telemakhos sai opettajaltaan Mentorilta.

Tämän pedagogisen oivalluksen taustalla oli pohjimmiltaan poliittinen oivallus, jonka mukaan oppimista tapahtuu, kun oppilaita kohdellaan puhuvina olentoina ja heille puhutaan tasa-arvoisesti, eikä silloin kuin asiantuntija tulee testaamaan heidän tietojaan. Omaan historiaamme kääntäen: oppimista ei tapahdu seitsemän veljeksien mennessä lukkarin kouluun vaan vasta heidän karattuaan sieltä pois – ja tämäkin on poliittinen allegoria. Tässä mielessä tasa-arvo on paras opetusmenetelmä, ja kieli ainoa tarpeellinen opetusväline. Rancière selittää Jacotot’n oivalluksen näin: *emansipaatio* eli vapauttamista tapahtuu silloin, kun jonkun äly tottelee vain itseään eikä toisen ihmisen älyä. Periaatteessa oppia voi siis ilman opettajaakin tai ainakin ilman selittävää opettajaa: tietämätön opettaja on yhtä hyvä kuin tietäväkin, sillä ainakaan hän ei voi syyllistyä tyhmentämiseen. Jacotot’n opetuksessa opettaja saa oppilaan tahtomaan oppimista: tilanne pysyykin opetustapahtumana niin kauan kuin yksi tahto tottelee toista tahtoa, ja juuri tämä oman oppimisen-tahdon synnyttäminen on emansipoimista.

Jacotot’lle kokemus oli mullistava, ja hän päätteli voivansa opettaa asioita, joita ei

itse osannut, esimerkiksi maalaustaidetta ja pianonsoittoa. Hän opetti juristeja pitämään erinomaisia hollanninkielisiä puheita tuomioistuimessa, vaikkei vielääkään osannut hollantia. Hän onnistui jopa opettamaan eräälle idiootille työläispojalle hepreaa – ja vähät siitä, ettei tämä ikinä hepreaa käyttänytkään, hänestä tuli silti erinomainen kirjanpainaja. Voidaan todeta, että vaikka kaikissa ihmisjärjen tuotoksissa piileekin sama järki, eivät kaikkien älyjen kaikki *suoritukset* silti ole Jacotot'nkaan mielestä samanarvoisia. Hänen oppilaansa saattoivat oppia maalaamaan, mutta eivät välttämättä kovin hyvin. Mutta jacototlaisen oppimisprosessin tavoitteena ei olekaan lopputuloksena olevien suoritusten arviointi, vaan se, että tehdään todeksi lähtökohtainen postulaatti älyjen samanarvoisuudesta. Hänen ”pedagogiikkaansa” kutsutaan nimellä *universaali opetus* (tai ”panekastinen” pedagogiikka) – jos sitä voi enää pedagogiikkana pitää, sillä siinä ei enää ole kyse kansanvalituksesta eikä kansansivistyksestä vaan kansan *vapauttamisesta*. Ei ”opettajakaan” enää ole tavallinen opettaja, jos hän ei huolehdi siitä, mitä ”oppilaat” oppivat tai josko oppivat mitään, vaan hän pyrkii vain *todentamaan* periaatetta, jonka mukaan kaikilla ihmisillä on *samanarvoinen äly*, ja sama järki vaikuttaa kaikissa ihmisten tuotoksissa.

TIETÄMÄTTÖMÄN OPETTAJAN KOULU

Miten Jacotot'n universaali opetus käytännössä toimii? Hänen opetuksensa perustana oli se, että oppilas ”kertoo, *mitä hän on nähnyt, mitä hän siitä ajattelee, mitä hän sillä tekee*. Vain yksi sääntö sitoo häntä ehdottomasti: hänen on näytettävä kirjasta ainekset kaikkeen siihen, mitä hän sanoo.”⁸ Kirjan ansiosta oppilaan työ ei jää pelkäksi ”omaksi ajatteluksi” eikä ”itseilmaisuksi”, vaan se kimpoaa hänelle vieraan materiaalin asettamasta todellisesta haasteesta. Kirja on myös kaikkien oppimistapahtuman osanottajien yhteinen lähtökohta, jonka ansiosta oppilaan kertomuksen osuvuutta, mielekkyyttä ja merkitystä voidaan myös

arvioida.⁹

Siihen nähden, että kirjan rooli opetuksessa on näin suuri, sen valinta on hämmentävän sattumanvarainen. Fénélonin *Telemachos* ei ole sen paremmin johdantoteos kuin mikään Filosofisten Tieteiden Ensyklopediakaan: se on vain kirja kirjojen joukossa, joskin tietysti kaikin puolin korkealaatuinen klassikko. Yleensä ei ajatella, että ranskan kielen opetuksen pitäisi alkaa Fénélonista tai edes päättyä siihen. Jacotot'lle se onkin nimenomaan sattumanvarainen aloituskohhta, joka käy tarkoitukseensa siksi, että *minikä tahansa muun* kirjan lailla sekin sisältää potentiaalisesti koko inhimillisen kulttuurin. Universaalissa opetuksessa riittää, että oppii jotakin ja suhteuttaa uudet asiat sitten siihen.

Jacotot'n metodi muodostuu näin Sokraateen metodin vastakohtaksi. Sokraattinen filosofiyhteisö ei kokoonnu kirjan vaan ideaalisen totuuden ympärille, ja se tavoittelee yhteisymmärrystä totuudesta. Pedagogina Sokrates ohjaa oppilasta hienovaraisesti löytämään totuuden, jonka itse tietää olevan tosi: näin orjapoika *Menonissa* löytää ikuisen geometrisen totuuden – mutta pysyy orjana. Rancière kärjistää, että Sokrates ei siis emansipoi, vaan sokratismi on pohjimmiltaan vain hienostunut tyhmentämisen muoto. Siksi Jacotot vastustaakin sokratismia, jossa yritetään saada oppilas ymmärtämään ensin alkeet, ja kun tämä perusta on saatu haltuun, hänelle kerrotaan, mitä kaikkea muuta hän ei ole vielä ymmärtänyt. Hänelle siis tuotetaan uskomus, ettei hän ymmärrä asiaa, ja sikäli kuin hän tajuaa tietämättömyytensä yhä paremmin, hän tyhmentyy tyhmentymistään.

Kuten Sokrateskin, Jacotot opettaa kyselemällä – mutta hän ei kysele, jotta saisi toisen oppimaan, vaan jotta oppisi itse, esimerkiksi silloin kun hän opetti oppilailleen kemiaa kehottamalla heitä selittämään sitä hänelle, joka ei kemiaa osannut. Haasteena on nähdä, kuinka koko inhimillinen äly piilee opittavassa aineksessa, ja ottaa se haltuun. Jacotot julistikin: ”Descartes sanoi ‘ajattelen siis olen’. Me sanomme : ‘olen ih-

minen, siis ajattelen’.¹⁰ Tästä asenteenmuutoksesta tulee mahdollinen, kun ajatellaan, ettei oppimisessa ole kyse ymmärtämisestä vaan *kertomisesta* – sen kertomisesta, mitä kirjassa sanotaan, mitä se voisi tarkoittaa, mitä hyötyä siitä voisi olla. Sen sijaan, että sanottaisiin: ”olen oppinut tämän totuuden, taidon tai tiedon”, sanotaankin: ”osaan lukea tätä kirjaa, ja tunnistan siinä inhimillisen älyn vaikutuksen”.

Oppilaan pitää puhua, ja juuri puhumalla hän muuttaa opittavan asian omaksi kokemuksekseen. Rancièren kuvausta voisi syventää muistuttamalla mieleen Walter Benjaminin artikkelin ”Der Erzähler” (Kertoja), jossa Benjamin esittää kertomisen taidon olevan muuttumassa harvinaiseksi, niin että samalla katoaa myös kyky vaihtaa kokemuksia, ja lopulta itse kokemisen kykykin.¹¹ Jacototlaisen opettajan kysymys taistelee tällaista taipumusta vastaan pakottamalla oppilaan kokemaan itse omalla tavallaan sen inhimillisen kokemuksen, joka opittavassa tekstissä piilee, ja välittämään kokemuksensa omassa kertomuksessaan. Jacotot’n opetuksessa ei tavoitella oppilaan yksityistä elämäkokemusta (jossa onkin aina jakamaton ja sanomaton ulottuvuutensa). Siinä tavoitellaan hänen kokemustaan kirjasta, joka on julkinen ja jaettavissa ja joka lisäksi muodostuu sanoista, joista kokemus syntyy. Koska kirja on tällä lailla julkinen ja yhteinen, se on alusta alkaen tasa-arvoisesti kaikkien ulottuvilla, toisin kuin totuus, joka on aluksi vain Sokrateen saavutettavissa. Tämän takia kirjan kokemus on demokraattinen Rancièren sanalle antamassa merkityksessä. Oppija kuvailee sitä parhaansa mukaan, ja muilla opetustilanteen jäsenillä on mahdollisuus arvioida hänen kertomuksensa voimaa ja kiistää se – ja juuri tällaisessa keskustelussa aukeavaa tilaa Rancière myöhemmin kutsuu demokratiaksi.

ÄLYJEN TASA-ARVO

Rancièrea kiinnostaa Jacotot’ssa ennen kaikkea tämän lähtökohtainen postulaatti

älyjen tasa-arvosta. Mikä on tällaisen väitteen status? ”Kaikki älyt ovat tasa-arvoisia” on *postulaatti* lähes Kantin *Käytännöllisen järjen kritiikin* merkityksessä. Se ei ole ”totuus” merkityksessä asia, joka olisi voitu todistaa vaikka fysikaalisin mittauksin, vaan ”mielipide”, joka on todennettava jatkuvasti. ”Tasa-arvo on mielipide, joka sisältyy itse älyn ideaan.”¹² Tarkoituksena ei ole todistaa, että kaikki älyt ovat tasa-arvoisia, vaan katsoa, mitä tämän oletuksen varassa voi *tehdä*, ja juuri tässä käytännöllisessä motiivissa on Rancièren ajatuksen voima.¹³

Yleisesti ajatellaan (ja varsinkin ajatellaan koulun osoittavan), että älyt ovat päinvastoin epätasa-arvoisia. Jacotot ajattelee, ettei epätasa-arvo liity henkeen eikä aivoainekseen vaan yksinomaan *huomio-kykyyn, tarkkaavaisuuteen*. Lapsi joka oppii puhumaan ja elämään ihmisten keskellä on äärettömän tarkkaavainen, ja niinpä hän oppiikin puhumaan äidinkieltään täydellisesti. Hänessä näkyy vielä, että ihminen on luonnostaan tahto, jota äly palvelee. Äly ei siis ohjaa tahtoa vaan päinvastoin: kun tahtoo, niin äly auttaa etenemään kohti päämäärää. Sen sijaan tyhmentävän koulu- ja työelämän perusongelmana on tarkkaamattomuus, laiskuus, ja siitä seuraava väite: ”minä en osaa”, joka kertoo ennen kaikkea tahdottomuudesta.

Oppimisen suurin este ei Jacotot’n mielestä siis ole opetettavien ideoiden epäselvyys ja menetelmien hämäryys: hän ei ota kovin vakavasti kartesiolaista ajatusta siitä, että ajattelussa pyritään selviin ja kirkkaksiin ideoihin. Ideat ovat useimmiten epäselviä ja huonosti todistettuja, mutta ei se mitään, sillä lapsikin oppii mestarillisen hyvin puhumaan äidinkieltään epämääräisillä ideoilla ja tyhjänpäiväisellä toistelemisella. Varsinaisen oppimisen este on haluttomuus, apatia ja tyhjyys – sellaisen halun puute, joka paniisi älyn improvisoimaan ja tutkimaan maailmaansa. Universaalissa opetuksessa ajatellaan mieluummin, että ihminen voi sitä mitä hän haluaa. Tämä tarkoittaa kuitenkin vain sitä, että haluttomuus estää kaiken älynkäytön, eikä suinkaan sitä, että ”voin saada

kaiken mitä vain kylliksi haluan”.

Oppiminen ei tapahdu kartesiolaisessa tyhjiössä vaan yhteisössä. Niin kuin Rancièrè myöhemmin *Erimielisyys*-kirjassaan selittää vielä paljon yleisemmässä merkityksessä, ihmisiä ei tuo yhteen yhteinen totuus eikä yhteinen kielikään, vaan päinvastoin vaikeus ymmärtää toisiaan. Juuri ymmärtämisen vaikeus saa ihmiset ponnistelemaan, jotta he tulisivat ymmärretyiksi, ja kääntämään puheensa kieleltä toiselle ja ajatusmaailmasta toiseen. Vastaavasti kuulijakin joutuu ponnistelemaan, yhtäältä ymmärtääkseen puhujaa ja toisaalta myös kiistääkseen tämän näkemyksen, jos hän voi olla tämän kanssa eri mieltä. Sokrateen ja Descartesin kaltaisille filosofeille tällainen ajatus on vieras: heidän mielestään filosofiyhteisö kokoontuu totuuden ääreen ja tavoittelee yhteisymmärrystä totuudesta. Tätä vastaan Rancièrè esittää, ettei oppimisyhteisön ja viime kädessä poliittisen yhteisön puheenaiheena ole suinkaan totuus vaan ajattelu, *jonkun ajattelu*, joka kerrotaan ja käännetään *toisten* kuultavaksi. Ajattelu kertoo jonkun eksistenssistä jollekulle toiselle. Ajattelemisella tässä merkityksessä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, että ajattelija todistaisi jonkun idean oikeaksi. Sen sijaan ajatteleminen kertoo eksistenssistä ja joutuu sitä varten keksimään, luomaan, kääntämään ja kertomaan varsin singulaarisesta tilanteestaan, eikä tämä ole mahdollista ilman improvisaatiota ja suorastaan runollista kykyä. Eksistenssistä kertominen on aina jossakin määrin eksistenssin keksimistä: eksistenssistä kertovan puheen keksimistä. Tasa-arvo tarkastetaan ja tuotetaan koko ajan tällaisissa kertomuksissa: kuuletko sen, mitä kerron, ymmärrätkö sen vai kerronko lisää, kiistätkö sen mitä sanon ja väitätkö vastaan... näin *älyjen tasa-arvo tarkastetaan (vérification de l'égalité des intelligences)*.

Tässä mielessä emansipoitujen yhteisö muistuttaa Schillerin ja saksalaisten romantikkojen hahmottelemaa taiteilijoiden yhteisöä – esteettistä valtakuntaa, jonka perustuslakina on ”antaa vapauden avulla

vapautta”.¹⁴ Taiteilija tarvitsee tasa-arvoisuutta yleisönsä kanssa, sillä muuten hänellä ei ole yleisöä. Filosofien yhteisön ei sen sijaan tarvitse olla tasa-arvoinen – ei ainakaan platonilaisen yhteisön, jossa jotkut tietävät ja toiset eivät, jossa tietävät komentavat tietämättömät töihin ja roolit jaetaan viisauden mukaan. Ja kuten tiedetään, meidänkin yhteiskuntamme toimii useimmiten tällaisena asiantuntijayhteisönä, jossa ihmisille kerrotaan esimerkiksi, etteivät he voi ymmärtää talouselämän lakeja, klimatologian ja biotieteiden saavutuksia, reaali poliittisia välttämättömyyksiä ja niin edelleen – ja asiantuntijoiden selitykset onnistuvatkin hämmästyttävän usein tyhmistytämisen tehtävässään.

YHTEISKUNNAN EPÄILYKSET

Jacotot'n projektia, jossa väitettiin älyjen olevan tasa-arvoisia ja opettajien tietämättömiä, pidettiin aikanaan vakavana uhkana yhteiskuntarauhalle. Mistä tämä johtuu?

Jacotot'n mukaan vallitseva yhteiskunta ei ole epätasa-arvoinen vain keskeneräisyyttään, vaan siinä vallitsee *intohimoinen halu epätasa-arvoon (passion inégalitaire)*. Tämä johtuu siitä, että tasa-arvon jatkuva todeksitekeminen on rasittavaa, vaikeaa ja uuvuttavaa. *Laiskuus* johtaa ihmiset ajattelemaan, että ”en halua tehdä tasa-arvoa todeksi”, ”en viitsi nähdä kaikkea sitä vaivaa”, ”*en minä tiedä* miten asiat ovat”. Näin halveksin itseäni ja samalla halveksin muita, halveksin koko tätä tasa-arvopyrkimystä.¹⁵ Juuri tämä laiskuus turmelee tahdon ja johtaa yhteiskuntaan, jossa ihmisiä verrataan toisiinsa ja luokitellaan älykkyyden mukaan: ja aina löytyy selittäjiä oikeuttamaan epätasa-arvo. Epätasa-arvo kodifoidaan ja institutionalisoidaan, sillä valheellisenakin se tuntuu haluttavammalta (helpommalta) kuin tasa-arvon vaatimus.

Mutta ei jacototlaisen tasa-arvonkaan vaatimus ole ongelmaton. Edellä määriteltiin tasa-arvoon pyrkivä puhe siten, että se saattaa olla epätotta ja virheellistä, ja itse asiassa sitä verrattiin avoimesti runoiljan pu-

heeseen. Eikö tämä johda siihen, että kaikki käy? Vanhaan tuttuun nihilismiin ja relativismiin, jossa valheet ovat yhtä hyviä kuin rehellisyysskin? Rancièren mukaan tämä johtopäätös on väärä nimenomaan tasa-arvon oletuksen takia. Yhden puhe joutuu aina toisten arvioitavaksi; puhetilanne on aina jo kiistatilanne. Toki on myös valheellista puhetta. Jo Jacotot pohtii valheellista ja manipuloivaa puhetta kansankokouksissa ja parlamenteissa, joiden tiedetään olevan periaatteessa tasa-arvoisen puheen paikkoja – mutta joissa valhe, petos ja manipulointi kukoistavat. Mitä eroa on siis tasa-arvoisella puheella, jota Rancièrè vertaa runoilijan puheeseen, ja poliittisen manipuloinnin kielellä, jota verrataan tässä retoriikkaan? Rancièrè toistaa tässä Jacotot'n suulla vanhan erottelun runoilijaan ja reettoriin: molemmat ovat yhtä kaukana mistään varsinaisesta totuudesta, mutta runoilija käyttää älyä hyvin ja reettori huonosti. Heidän eronsa on seuraavanlainen: runoilija toimii siten, että hän olettaa toisen älyn olevan samanarvoinen omansa kanssa, kun taas reettori pyrkii vaientamaan toisen puheen. Älyjen tasa-arvon todentaminen on siis sitä, että puhutellaan toista älyä, ja eriarvoisuuden tuottaminen on sitä, että hiljennetään toisen älyä ja halveksitaan sitä.

Universaali opetus ei oikeastaan ole metodi, eikä sitä voi säätää instituutioksi. Rancièrè kertoo, että Hollannin valistunut kruununprinssi itse asiassa yritti institutionalisoi-

da universaalien opetuksen, joka kuului olevan ihmeellisen tehokasta, ja sitä varten hän teki Jacotot'sta sotilasakatemiensa johtajan. Jacotot kuitenkin lähti heti kun saattoi, sillä hänelle oli selvää, ettei hänen metodillaan voi *kouluttaa* ihmisiä. "Universaalien opetuksen" olennaisin sisältö on siinä oivalluksessa, että tietämättömyksen perheenisä voi opettaa lapsiaan vapautumaan, ja siinä kaikki. Rancièrè kertoo, kuinka Jacotot'n oppilaat onnistuivat sittemmin tuhoamaan koko universaalien opetuksen ajatuksen perustamalla kouluja, joissa opettajat opettivat sitä minkä he tiesivät ja mitä oppilaat eivät tieneet, nimittäin Edistykseen sanomaa – mikä on tietysti täysin vastoin Jacotot'n alkuperäistä ajatusta tietämättömästä opettajasta. Vähitellen nämä oppilaatkin kääntyivät Jacotot'ta ja tämän "panekastista filosofiaa" vastaan, sillä hän todenteolla opetti senlaatuista älyjen yhdenvertaisuutta, joka ei käynyt yksin edes progressiivisen opetuksen kanssa.

Jacotot'n pedagogisen seikkailun paradoksaalisena johtopäätöksenä on siis se, että vain yksilöitä voi vapauttaa, eikä emansipatorinen instituutio ole määritelmän mukaan mahdollinen. Vain yksilöt voivat vapauttaa toisia yksilöitä kun he puhuvat toisilleen kokemuksistaan käsin, siis viime kädessä luovasti ja "runollisesti". Tämä ajatus on välittömänä taustana Rancièren *Erimielisyys*-kirjassaan tekemälle erottelulle "poliisiin" ja "politiikkaan". Universaali opetus on aina jo poliittista: yhdessä olemisen opettelemista.

viitteet

1. Rancièren kirjan pedagogisista ulottuvuuksista on kirjoittanut suomeksi Juha Suoranta esimerkiksi artikkelissaan "Rancièrè radikaalista tasa-arvosta ja kasvatuksesta".
2. Rancièren kritiikin kohteena ovat erityisesti Bourdieun ja Passeronin kirjat *Les Héritiers* ja *La reproduction*. Charlotte Nordmann vertailee Bourdieuta ja Rancièrè'ia hyvin selventävästi kirjassaan *Bourdieu / Rancièrè. La politique entre sociologie et philosophie*.
3. Esitelmä "Jacques Rancièrè: Le maître ignorant", on pidetty Kein theater -organisaation puitteissa ja julkaistu ensin ranskaksi Nouveau millénaire, défis libertaires -sivustolla: <http://libertaire.free.fr/JRanciere18.html>
4. Rancièrè, *La mésentente*, ch. "Le tort: Politique et police" (*Erimielisyys*, luku "Vääryys: politiikka ja poliisi").
5. Rancièrè, *Le maître ignorant*, 24. Esittelen tässä kirjoituksessa Rancièren kirjan väitteet siinä järjestyksessä kuin ne kirjassakin esitetään. En viittaa kirjaan eksplisiittisesti muuten kuin suorien sitaattien yhteydessä, vaan totean heti alkuun yleisesti, että kirjoitukseni rakenne ja sisältö on sama kuin Rancièren kirjankin, tai se on ainakin ollut pyrkimykseni.
6. Immanuel Kant, "Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus?", 87.

7. Félix et Victor Ratier, "Enseignement universel. Émancipation intellectuelle", *Journal de philosophie panécastique*, 1838, 155, lainaus teoksesta Rancière, *Le maître ignorant*, 9.
8. Rancière, *Le maître ignorant*, 36.
9. Peter Hallward on miettinyt, voiko Jacotot'n metodia oikeasti soveltaa mihinkään muuhun kuin kieltenoppimiseen – sillä eivätkö sisällölliset tosiasiat kuitenkin vaadi selittämistä, toisin kuin taidot? "Vaarana on, että kuten Schillerin 'esteettinen leikki', myös Rancièren egalitarianismi jää pelkästään 'mielikuvituksen epätodelliseen valtakuntaan'" (Hallward, "Jacques Rancière and the Subversion of Mastery", 41, 85.) Nähdäkseni Jacotot'n teoria ei kuitenkaan palaudu pelkäksi taidoksi, sillä se perustuu kirjaan, jolla puolestaan voi myös olla sisältö. Olennaisempaa kuin kysymys siitä, onko kyse taidosta vai tiedosta, on kysymys siitä, kenen taidoilla tieto esitetään:
10. Lainattu teoksessa Rancière, *Le maître ignorant*, 62.
11. Walter Benjamin, "Der Erzähler", 439.
12. Rancière, *Aux bords du politique*, 157.
13. Vrt. Rancière, *La mésestante*, 57–58; "[Demokratia] ei ole minulle ideaali, sillä toimin aina sen jacototlaisen periaatteen varassa, että tasa-arvo on ennako-oletus eikä päämäärä, joka pitäisi saavuttaa." Rancière, "Les démocraties contra la démocratie", 98.
14. Cit. Hallward, "Jacques Rancière and the Subversion of Mastery", 27; Schillerin *Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen* on tärkeä innoittaja Rancièrelle.
15. Rancière kuvaa tämän tasa-arvopyrkimyksen halveksimisen ja suoranaisen demokratian vihan nykymuotoja vuonna 2005 ilmestyneessä kirjassaan *La haine de la démocratie*.

KIRJALLISUUTTA

- Benjamin, Walter, "Der Erzähler", teoksessa *Gesammelte Schriften II*, Frankfurt am Main, Suhrkamp, 1974–1989, 438–496.
- Bourdieu, Pierre et Passeron, Jean-Claude, *Les héritiers*, Paris, Minuit, 1964.
- Bourdieu, Pierre et Passeron, Jean-Claude, *La reproduction*, Paris, Seuil 1970.
- Hallward, Peter, "Jacques Rancière and the Subversion of Mastery", *Paragraph*, erikoisnumero *Jacques Rancière: Aesthetics, Politics, Philosophy*, toim. Mark Robson, Edinburgh University Press, 2008.
- Kant, Immanuel, "Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus?", Teoksessa *Mitä on valistus?* Toim. Juha Koivisto, Markku Mäki, Timo Uusitupa, Tampere, Vastapaino, 1995.
- Nordmann, Charlotte, *Bourdieu / Rancière. La politique entre sociologie et philosophie*. Paris, Éditions Amsterdam, 2006.
- Rancière, Jacques: *Le maître ignorant. Cinq leçons sur l'émancipation intellectuelle*. Paris, Librairie Arthème Fayard, 1987. (*The Ignorant Schoolmaster. Five Lessons in Intellectual Emancipation*. Stanford, Stanford University Press, 1991.)
- Rancière, Jacques, *La mésestante*, Paris, Galilée, 1995 (suom. Heikki Kujansivu, *Erimielisyys*, Helsinki, Tutkijaliitto 2010).
- Rancière, *Aux bords du politique*, Paris, Gallimard, 1998.
- Rancière, Jacques, *La haine de la démocratie*, Paris, éditions la fabrique, 2005.
- Rancière, Jacques, "Démocrates contre la démocratie", teoksessa Agamben, Badiou, Bensaïd, Brown, Nancy, Rancière, Ross ja Zizek, *Démocratie, dans quel état ?*, Paris, la fabrique éditions, 2009.
- "Le maître ignorant, entretien avec Jacques Rancière" par Mathieu Potte-Bonneville et Isabelle Saint-Saëns, *Vacarme* 09, automne 1999.
- "Jacques Rancière: Le maître ignorant", esitelmä jonka on julkaissut Theater Kein -sivustolla Bojana Cvevic 8. 9. 2004 ja jonka on edelleen julkaissut sivusto *Nouveau millénaire, défis libertaires*, <http://11libertaire.free.fr/JRanciere18.html>. Englanninkielinen käännös osoitteessa http://www.ranadasgupta.com/notes.asp?note_id=53. (konsultoitu 8. 11. 2010)
- Schiller, *Lettres sur l'éducation esthétique de l'homme / Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen*, Paris, Aubier, 1992.
- Suoranta, Juha, "Rancière radikaalista tasa-arvosta ja kasvatuksesta". Teoksessa *Lukija- ja käyttäjälähtöinen viestintä*, toim. Heli Katajamäki, Merja Koskela ja Suvi Isohellä, Vaasan yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja 152, Vaasa 2008, 2. 115–126.